

گفتار فلسفی

بزرگسال و جوان

از نظر

افکار و تمایلات

بخش دوم

تهران ۱۳۷۷

به نام خدا

مقدمه

کتابی که اکنون به عنوان گفتار فلسفی دربارهٔ بزرگسال و جوان از نظر افکار و تمایلات تقدیم خوانندگان عزیز می‌شود شامل قسمتی از سخنرانیهای خطیب نامی معاصر و دانشمند معظم جناب آقای محمدتقی فلسفی واعظ مشهور می‌باشد، که در دو مجلد تنظیم شده است. بخش دوم آن، که کتاب حاضر است، مشتمل بر ده فصل می‌باشد.

کسانی که به بیانات شیوا و رسای معظم له آشنائی دارند می‌دانند که این گوینده توانا مطالب علمی و مشکل را با بیانی ساده و نافذ و قابل فهم عموم ایراد نموده و هرکس به فراخور ذوق خود از هر طبقه و مرتبه‌ای که باشد از آن استفاده می‌کند.

افکار و تمایلات بزرگسال و جوان که موضوع بحث این کتاب است از مسائل مهم و مورد توجه روان‌شناسان جهان می‌باشد و دربارهٔ آن کتابهای بیشماری نوشته‌اند. اسلام نیز به این امر توجه کامل داشته و در قرآن کریم و احادیث، پیرامون معاد مطالب بسیاری به مسلمین گفته شده است.

در گفتارهای این کتاب، معظم له، دربارهٔ مسایل مربوط به بزرگسال و جوان بحث می‌نماید و با استفاده از نظریه‌های آنان و انتقاد از بعضی از مکاتب، حقایق نهفته را آشکار و برتری اسلام را از لحاظ علمی روشن می‌نماید.

در این گفتارها از آیات و احادیث مربوطه با اسلوب تازه‌ای ضمن بحثهای متنوع

استفاده شده و نیز مقالات علمی و نظریه‌های دانشمندان غرب به مناسبت عیناً نقل گردیده است.

دفتر نشر فرهنگ اسلامی، پس از کسب موافقت معظم له، به منظور آشنایی بیشتر عموم مردم با مبانی اسلام، با تأییدات خداوند متعال تصمیم به چاپ مجموعه آثار ایشان گرفت تا پس از چاپ، با بهای مناسب در اختیار علاقه‌مندان قرار گیرد.

بایز ۱۳۷۷
دفتر نشر فرهنگ اسلامی

فهرست مندرجات

۱۱. تحول فرهنگی و تضاد افکار ۱-۳۷

آثار تحول فرهنگی، آموزش‌های صحیح و ناصحیح، تزلزل شخصیت، سرگشتگی جوانان، درون ناآرام، درماندگی در مقابل تحولات، اختلاف بزرگسال و جوان، خانواده‌های تحصیل‌کرده، خانواده‌های بی‌سواد، بدنامی خانواده، جوانان درس‌خوانده و بزرگسالان بی‌سواد، خانواده‌ها و تحول فرهنگی، عادات و رسوم، رسوم قابل توجه، رسوم خرافی، رسوم ضد انسانی، زنده به گور کردن زن، نحوست سیزده، بت و قربانی فرزندان، نقش محیط در شخصیت افراد، ناپایداری محیط اجتماعی، عوامل تغییر محیط، قدرت حکومت‌ها، ارادهٔ مردان بزرگ، پیامبران و اصلاح محیط، پرستش سنگ و چوب، رسول اکرم و نسل جوان، جوانان و مبارزه با شرک، بت منات، ربودن بت، توقع دفاع، معبود بی‌اثر، نجات از جهل، رسوم جاهلیت، تحقیر زنان، تجاوز به اموال، اسلام و اصلاحات اساسی، حقوق زنان، احترام قانون اموال، تساوی حقوق، رشد علمی، تمیز روا یا ناروا، عالم و غیرعالم، روح آسیب‌پذیر، دل بستن به موهومات، ضرورت تعلیم و تعلم، علوم و تمدن جدید، دروس آموزشی، راه انتقال معلومات، تقلید و اقتباس، بررسی و تحقیق، اطلاعات آگاهانه و ناآگاه، آغاز اختلاف، انتقاد با حسن نیت، انتقادهای تحقیرآمیز، بزرگسالان خشمگین، اختلاف باسواد و بی‌سواد، مقاومت‌های نابه‌جا، وظیفهٔ بزرگسالان، جوان و عواطف انسانی، انتقاد از بزرگسالان، جوان و حقایق ناشناخته،

به هم آمیختن حق و باطل، معیارهای نارسا، انتقاد با مراعات ادب، افراط در توبیخ، رمز نفوذ کلام.

۱۲. پیشرفت علم و تحکیم ایمان ۳۹-۷۶

ایمان و سعادت بشر، تحصیل دانش و تحکیم ایمان، علم و معرفت الهی، نارسایی فکر، نفی حقایق، خانواده و اختلافات مذهبی، نظریه مادی و عصر جاهلیت، گمان غیرطبیعی، رهبر اسلام و پیروان مذهب، استدلال دهریون، پرسش رسول اکرم (ص)، علم و حدوث جهان، سؤال یهودیان از پیغمبر (ص)، توهم بی اساس راسل، پرسش ناصحیح، نارسایی فکر سائل، حقیقتی ازلی و ابدی، واجد همه کمالات، موجود بدون علت، تئوری قدم عالم، نظریه غیر عقلانی تصادف، سخنانی از دانشمندان الهی، گزافه گویی هگل، علم و خداپرستی، نیوتن و قانون جاذبه، اینشتین و دانش مکانیک، اختلاف علمی نیوتن و اینشتین، صحنه سازی راسل، بررسی مقاله راسل، فرمان عمومی خداوند، بشر و قوانین خلقت، حوادث طبیعی و قوانین آفرینش، فرمان خصوصی خداوند، اساس معجزات، بشر و قوانین تکوینی، علمای اسلام و مطالعات کیهانی، نیوتن و محاسبه علمی، انتقاد راسل، هدف راسل از انتقاد، نتیجه معکوس، اتفاق نظر نیوتن و اینشتین، بشر و جهان محسوس، درک نارسای بشر، تفکر در آفریده های الهی، عجز آدمی از درک حقیقت حق، پرستش خدای نادیده، قلمرو دانش بشر، حقایق ناشناخته، خداوند نامحسوس، کار کودکان، فضای غیر قابل تصور، نتیجه بحث، جوان و خواش آزادی، انگیزه حمایت از مادی گری، جوان و نوطلبی، پیشروی در پرتو علم، نفی باری تعالی بدون دلیل، علم و دلایل الهیون، استقلال طلبی جوان، مخالفت با ایمان بزرگسالان، استفاده صحیح از نیروی علم، بهره گیری ناروا از علم، هدف های غیر مشروع.

۱۳. جوانان و فرضیه های خلاف مذهب ۷۶-۱۱۶

خانواده و اختلافات مذهبی، منشأ اختلافات، مرگ در نظر مادیون، مادی گری در

قرون گذشته، مرگ در مکتب پیامبران، جهان بعد از مرگ، راسل و کلمات تردیدآمیز، فکر و انرژی شیمیایی، مغز و حیات ذهنی، زندگی پس از مرگ، روح مجرد یا کانون فکر، راسل و ادله روحیون، تصلب در مادی‌گری، لجاجت و فساد رأی، تمایل بشر به زندگی ابدی، چند پرسش و پاسخ، کلاس تعالی، هم‌آهنگی عقیده و فطرت، احساس غیرقابل توصیف، مطالب توزین‌ناپذیر، سخن ناسنجیده، منشأ، گرایش‌های مذهبی، اختلاف بزرگسال و جوان، والدین متدین و فرزندان بی‌ایمان، تصور ناسازگاری دین و دانش، کلیسا و محکمه تفتیش عقاید، محاکمه دانشمندان، سوزاندن دانشمند، تنزل ارزش نصرانیت، اسلام و تعلیم و تعلم، بی‌سوادی در جاهلیت، اسلام و فرهنگ عمومی، آموزش همگانی، اسیران و آموزگاری، تدریس به جای غرامت جنگ، حداقل تحصیل، معیار ارزش انسان، وحشیان حیوان صفت، خاشاک‌های اجتماع، کار براساس علم، قرآن و اجرام کیهانی، مطالعه در جهان حشرات، تدبیر در کتاب آفرینش، کلیسا و تثلیث، اعتقاد ناممکن، تصور بی‌اساس، فرضیه، علم نیست، قرآن و مسائل حقیقی، نظریه علمی درباره آفتاب، لامارک و بنیاد انواع، ابطال تئوری لامارک، صفات موروثی و ژن‌ها، فرضیه داروین، جهش و بنیاد انواع، عجز بشر از اعطای حیات، جوانان و تئوری‌های نااثبات، فرضیه‌های نادرست، اسلام و مسائل فوق علم، صفات غیرقابل سنجش، تکنیک و حالات روانی، نارسایی فکر بشر، معنی نماز برای خدا، نتایج روانی نماز، حقیقت فوق علم، آزمایش الهی، پاستور و مذهب، نتیجه غرور علمی، ضعف مبانی دینی، سعادت در پرتو علم و دین.

۱۴. اسلام و ارزش‌های انسانی ۱۱۷-۱۵۸

معیار انسانیت، آزادی از اسارت شهوات، حیوان بالفعل و انسان بالقوه، بلوغ و تمایلات حیوانی، بحران تکلیف و احساس مذهب، جوان و ندای تقدس، دوراهی فضیلت و رذیلت، بلوغ و ظهور استعدادها، آغاز تکالیف دینی، علائم بلوغ طبیعی، بلوغ شرعی براساس بلوغ طبیعی، معیار سن در بلوغ شرعی، تقدم بلوغ جنسی دختران بر پسران، عوامل تقدیم و تأخیر بلوغ، سنت آفرینش در دختران و پسران، هم‌آهنگی

قوانین تشریع و تکوین، تفاوت‌های دختران و پسران، سن آغاز تکلم، رابطه زبان با اندیشه، حد فاصله انسان و حیوان، فزونی هوش دختران بر پسران، ارزش‌های ذوقی و دینی دختران، بلوغ شرعی دختران بیش از پسران، خطر آزادی‌های زیان‌بخش، جوان و احساسات متضاد، غرایز حیوانی و تمایلات انسانی، نیاز جوان به راهنمایی، قبول یا رد تعالیم الهی، روش‌های افراطی و تفریطی، اسلام و اقتناع تمایلات، تحدید غرایز و بقای تمدن، انسان و وسوسه تجاوز، کشمکش فرد و جامعه، انسان از دیدگاه طبیعی، تعدیل غرایز و کمالات معنوی، مبارزه با هوای نفس، جهاد اکبر، مبارزه‌های انسان، ایمان و تسخیر غرایز، گرایش به خوی درندگان، انسان نیرومند، افراد رستگار، اطاعت از نفس ملهمه، منشأ آرامش درون، اخلاق در پرتو کف نفس، آزادی از قیود حیوانی، غلبه شهوت بر وجدان، کشمکش‌های درونی، تنزه آزادگان از فریب‌کاری، اسلام و تکالیف دینی، عدل و احساس ایمنی، دنیای امروز و غرایز، بی‌اعتنایی به وجدان، زندگی خشونت‌آمیز، مسابقه تسلیحاتی به جای اخلاق، شرط حیات انسانی، آزادی از پرستش هوی، دنیای متمدن و عقاید خرافی، عصر جاهلیت و برتری نژادی، اسلام و تساوی نژاد، برادری و برابری، لغزش ابوذر غفاری، خشم رسول اکرم (ص)، رأی دیوان کشور آمریکا، اعلامیه حقوق بشر، مؤمنین و قوانین الهی، مردم و قوانین بشری، قوانین و دل‌های مردم، جهان متمدن و شکنجه سیاه‌پوستان، اعمال غیرانسانی، جنایات وحشیانه، به‌دار آویختن کودکان، ترجیح مرگ بر زندگی، شرط همزیستی انسان‌ها، نمونه‌ای از تعالیم الهی.

۱۵. جوانان و تقلید از دنیای غرب ۱۹۴-۱۵۹

سرمایه‌های زندگی، وراثت‌های طبیعی و اکتسابی، وظیفه‌شناسی حیوان، بی‌نیازی حیوان از تقلید، بشر و موارث اجتماعی، لزوم تعلیم و تربیت، تقلید از گذشتگان، اقتباس روش‌های پلید، تقلیدهای ناروا، عقل و غریزه تقلید، برنامه پیامبران الهی، مبارزه با تقلیدهای احمقانه، بت‌شکنی ابراهیم، تفکر و رهایی از نادانی، عقل و هدف تقلید، بررسی و تحقیق، تقلید کورکورانه، عمل طوطی‌وار، تقلید یا پاسخگویی، تقلید

عاقلا نه، پاسخ بدنی و ذهنی، منابه و محاکات، عمل ناخود آگاه، تلقین و هیجان‌های اجتماعی، اعمال جنون آمیز، تراکم حق و ابلهی، حیوان و منابه و محاکات، مردم و تفاوت رشد فرهنگی، کودک و تقلید ناسنجیده، فراگرفته‌های دوران کودکی، زشت کاری در نظر کودکان، فراگیری ناخواسته، احمق و منابه و محاکات، آزمایش عقل، بی سواد و اقتباس کورکورانه، فراگیری ناسنجیده، خودباختگی روحی، هم ماندنی نا آگاه، غرب زدگی، شناخت مقتضیات زمان، اقتباس آگاهانه، همگامی با تکامل یافتگان، رسول اکرم و سلاح‌های جدید، دانش روز و تمدن صنعتی، تکنیک و افزایش جنایات، تقلید در چهارچوب عقل، تقلید بی قید و شرط، دانشمندان و افکار خرافی، عقاید ناصحیح ارسطو، پیروی در حدود مصلحت، شرفیان خودباخته، سنجش افکار با مقیاس غرب، بی اعتنایی به معیارهای اخلاقی، غرب زدگان و مراسم ژانویه، دنیای غرب و فقر اخلاقی، ناموزونی علم و اخلاق، غرب و تضاد درونی، آمریکایی و بیماری روانی، انحطاط اخلاقی، شرق و آرزوی زندگی غربی، تصادم آداب قدیم و جدید، مواد مخدر و جوانان غرب، گدایی به خاطر نان و حشیش، عوارض اعتیادات مضر، ناکامی برای لذت موقت، روابط جنسی در کادر قانون، صلاح و فساد واقعی، دنیای غرب و مسائل جنسی، جامعه ما و عواطف دینی، نتیجه بحث.

۱۶. جوان و تجارب بزرگسالان ۱۹۵-۲۳۰

درس‌های مدرسه روزگار، بزرگسالان و مآل اندیشی، جوانان و عشق آزادی، والدین و انحراف جوانان، چاره‌جویی‌های پدر و مادر، تجربه در گذشته و حال، نظریه تجربه گرایان، نقش ذهن در تجربه، تجربه و کشف حقیقت، تکامل در پرتو تجارب، انسان و قدرت یادگیری، جوان و تجارب بزرگسالان، عناصر اصلی تجربه، تجربه مفید، درس عبرت، آزمودگی بزرگسال، جوان و مسائل زندگی، منشأ اختلافات فرهنگی، تفاوت جامعه متمدن و وحشی، عقل طبیعی و تجربی، تجربه ساده و ثمربخش، خالد برمکی و آماده‌باش سربازان، فتح و پیروزی، هوش شگفت آور،

تصمیم سریع، رمز کامیابی، تجربه و حسن انتخاب، مشورت بامردان دانا، حکمران ثروت دوست، وزیر باهوش، پاسخ عملی، نیاز جوان به آزمودگان، جوان و رقابت‌های اجتماعی، بشر و تنازع بقا، جوان و مقتضیات اجتماع، جوانان مایوس، جوانان خشمگین، بزرگسالان و یاری جوانان، غلبه بر مشکلات، هوش و حسن سازگاری، رشد اکتسابی هوش، تجربه و افزایش معلومات، منشأ نمو هوش، بررسی رویدادها، بی‌اعتنایی به تجارب، ضبط آزموده‌ها، نیاز جوان به راهنمایی، جوان و هوش طبیعی، جوان و هوش اکتسابی، تفکیک هوش‌ها، جوان و تخیلات، جوان و افکار نامتوافق، استفاده از تجارب، تجارب آموزنده، حوادث اتفاقی، تجربه لایق انتقال، سخن لقمان، منشی ساسانیان، سخن نو و نامأنوس، فایده دشمن داشتن، دوست کم و دشمن زیاد، استفاده از دوست و دشمن، دشمن نافع تر از دوست، انتقال تجربه به جوان، بازگویی به کمک تخیل، جوان و تضاد روحی، نگرانی و اختلال اخلاق، پرسش از مشکلات جوان، وظیفه بزرگ‌ترها در مقابل جوان، بدترین روش از نظر جوان، طرز راهنمایی جوان.

۱۷. بزرگسالان و ازدواج جوانان ۲۶۸-۲۳۱

نقش ازدواج در زندگی، همسر خوب و خوش‌بختی، صفات زن شایسته، روش عاقلانه در ازدواج، ازدواج نامتناسب، بروز تمایل جنسی، بلوغ و خواهش استقلال، توقف کمال جنسی، اخلاق و روابط جنسی، سرکوبی غریزه، اسلام و ازدواج، عوارض بی‌عفتی، فحشا به صورت فاجعه، اعمال غرایز و مصالح اجتماع، زمان ازدواج، ازدواج و کمال دین، تأخیر ازدواج و گسترش فحشا، منشأ تغییر اخلاق، خانواده در عصر کشاورزی، خانواده در تمدن صنعتی، روستائینی، زندگی در شهرها، سگ‌ها به جای بچه‌ها، صنعت به جای زراعت، کاهش ارزش خانواده، جوانان آلوده، دختران و پسران با ایمان، پیوندهای ناموزون، وظیفه‌شناسی والدین و فرزندان، ازدواج و تمایل زوجین، انتخاب همسر دلخواه، اسلام و آزادی زنان، قرار غیرقانونی، پدر و ازدواج دختر، مداخله نابه‌جای والدین، پیوندهای ناپایدار، مشورت

با حفظ آزادی، بررسی همه جانبه، تصمیم خلاف مصلحت، ازدواج ندامت‌بار، بدبختی بر اثر خودسری، ازدواج بر اساس مصلحت، برگزیدن شریک در زندگی، همسر با ایمان، ارزش اخلاقی در ازدواج، وصلت برای ریاکاری، ازدواج مصلحت‌آمیز، روان‌شناسان و ازدواج پایدار، مذهب و ازدواج، پسران و انتخاب زن، دختران و انتخاب شوهر، توافق اخلاقی، ضامن اجرای اخلاق، اخلاق بر مبنای مادی، اخلاق در مکتب پیامبران، اخلاق در مکاتب بشری، رابطه ایمان و اخلاق، تنزه از ستم، حفظ روابط خانوادگی، وصلت با بستگان، فرضیه‌های نادرست، نقایص پنهان والدین، اصل ناثابت، تکذیب شایعه، ازدواج‌های فامیلی، عیب مادرزادی، ازدواج با غیر فامیل، غزالی و توجیه حدیث، بی‌رغبتی جنسی، تئوری متزلزل.

۱۸. جوان و پیری زودرس ۲۶۹-۳۰۸

زندگی برون فطرت، پیروی از مقررات خلقت، اعمال برنامه‌های پزشکی، افراط کاری و فرسودگی، آغاز پیری طبیعی، پیری زودرس، شکستگی قبل از موقع، منشأ پیری زودرس، اختلال قوای بدن، تنفس بد، زیاده‌روی، عوامل پیری زودرس، حیوان و پیری طبیعی، تفاوت شرایط زیست، حیوانات و ابزار زندگی، شعور فطری، فعالیت متعادل، عضو پیر در بدن جوان، حیوانات وحشی و اهلی، ناتوانی حیوانات اهلی، درخت‌های وحشی و اهلی، انسان و نیرومندی، زندگی علی (ع)، قوت درختان وحشی، پیروی از سنن آفرینش، زندگی در تمدن صنعتی، جوانان و افراط کاری، فرسودگی جهاز هاضمه، اسلام و بهداشت، زیاده‌روی در غذا، افراط در عمل جنسی، شرایط عمر طبیعی، تمدن صنعتی و تهییج شهوت، الکل و پیری زودرس، کبد و سم الکل، تشمع کبد، زمان فیزیکی و زمان فیزیولوژیکی، اثر الکل در تمام بدن، خستگی غیر عادی و پیری زودرس، بیماری بر اثر خستگی، اسلام و فعالیت‌های معتدل، خستگی شدید یا درماندگی، منشأ فعالیت‌های افراطی، کلید ناراحتی، خودکشی، تدبیری، خستگی بر اثر حرص، خودخواهی و خستگی مزمن، تصور باطل، مدارا کردن با قوای بدن، اعمال مغزی، فکر زیاد، اشتغالات عصبی، خستگی و اختلال،

خستگی عادی و مرضی، درماندگی مغزی، اخلاق بد و بیماری، تمدن غربی و درماندگی عصبی، شوک‌های بدنی و روانی، فشارهای طاقت‌فرسا، خلیقات مذموم و پیری زودرس، اسلام و امراض اخلاقی، خستگی و بیماری روحی، آشفته‌گی فکری، وضع جنون‌آمیز، دنیای امروز و آلام روانی، وفور عوارض عصبی، فرسودگی روح، راه نجات، آزادگی در پرتو ایمان، اطمینان روح، بی‌ایمانی و اطاعت از هوی، سرکوبی تمایلات و ناراحتی، تنگی معیشت، آشفته‌گی فکر، نتیجه بحث.

۱۹. سخنی با سالخوردگان ۳۴۷-۳۰۹

پیران و آرامش فکر، آغاز و انجام زندگی، پیری و تخدیر طبیعی، تحول جسم و جان، واژگون شدن قوا، پیری و عوارض طبیعی، تغییر بافت‌ها، ضعف قوای روحی، پست‌ترین ایام عمر، عمل نیروی حافظه، آغاز ضعف حافظه، عجز از فراگیری، ضعف حافظه یادآوری، فراموشی کبر سن، خاطرات کودکی، نیرویی ابتکار، زندگی ناگوار، آرزوی ناشدنی، راز ناشناخته، بهداشت و شادابی، سالخوردگان و خطر بیماری، پیران جوان نما، اعمال تصنعی، زندگی گوارا، پیران و برنامه بهداشتی، سالخوردگان و رفتار اجتماعی، گناه بر اثر تجری، مسئولیت سالخوردگان، پیران و مکارم اخلاقی، مصیبت سالخوردگان، برکناری از اجتماع، طرد از خانواده، مرگ بر اثر فشار روحی، وظیفه‌شناسی سالخوردگان، ناتوانی جسم و جان، ارزیابی انسان، پرحرفی و حقارت، سالخوردگان گناهکار، سیئات اخلاقی و سقوط، پیرزنی از بنی عباس، مزه همسر مروان حمار، انتقامجویی پیرزن، مهدی عباسی و خیزران، تقبیح رفتار پیرزن، خلیفه و تحقیر بانوی سالخورده، تکریم همسر مروان، وظیفه‌شناسی پیرزن، گناه بر اثر پرحرفی، سالخوردگان مادی و الهی، ناامیدی پیران مادی، امیدواری پیران الهی، جبران نقایص، ابوریحان بیرونی، سلمان فارسی، مرگ در نظر مادی و الهی، اولین منزل آخرت، حسین (ع) و یارانش، شادی برای شهادت، مرگ با آرامش خاطر، محاکمه سقراط و محکومیت به مرگ، سخنان سقراط پس از صدور حکم، سقراط در زندان، خواب راحت، اقریطون و خبر ناگوار، زندان یا کلاس درس، انتقال به سر منزل

اخیار، سقراط و سم شوکران، اشک و آه دوستان، مرگ سقراط، احترام سالخوردگان،
وظیفه پیران، جبران نقایص.

۲۰. اسلام و برنامه جوانان ۳۴۹-۳۸۲

جوان و استقلال طلبی، تلاش جوانان، اصلاح عیوب اخلاقی، جوانان وظیفه شناس،
جوانان غافل، وظیفه سنگین جوان، برنامه سعادت بشر، آموزش تعالیم الهی، جوان و
اسلام شناسی، شناخت راه سعادت، نیل به مدارج عالی، نقش علم در شخصیت، جوان
و علم آموزی، جوانان وظیفه ناشناس، تعلیمات اکابر، پندار نادرست، اسلام و تحصیل
جوانان، قدرت فراگیری جوان، احساس ذلت، حیای نابه جا، ذلت موقت یا دائم، کمال
واقعی، عالمی بزرگ در مجمع علما، پیروزی در پرتو علم، علم دین و دنیا، توازن
ماده و معنی، انسان در تمدن صنعتی، برنامه های درسی در تمدن صنعتی، محیط
ناموافق، مذهب و تملک نفس، تکامل همه جانبه، اسلام و مراء و جدال، شکست دادن
دگران، انگیزه های محصلین، بحث های لجاج آمیز، تکبر و فریب کاری، جوانان و
برنامه اسلام، مناظره به منظور خودنمایی، ارزش مجلس علم، مجلس علم و دعا،
بحث های خصومت انگیز، ترک مراء و جدال، روش اولیای اسلام، نتیجه مراء، مجادله
و شکست، سخن آموزنده مجادله در چهار صورت، ترک مراء و حفظ شرافت، مراء
و ناکامی، درس خاموشی، رمز پیروزی، اثبات تفوق، توقع نابه جا، جوانان خودپسند
غریزه تفوق طلبی، غریزه تجسس، مطالعه کتاب تکوین، تمایل به کنجکاوی، حس
تجسس و مواد مخدر، اسلام و غرایز، تجسس در اسرار مردم، نکته ای در پایان بحث.